

Collection of Maps and Atlases of the National and University Library in Zagreb

Introduction

The National and University Library in Zagreb (Library in further text) has been keeping the Croatian cultural written heritage for several centuries. The publications it keeps witness the heritage's cultural identity and historical continuity. It has also been gathering and keeping the most important world works which had marked and shaped European and the world's cultural heritage.

Cultural heritage is unavoidable in the process of human knowledge development. A map, as a written document, as a part of written cultural heritage is also an unavoidable element in presentation and preservation of cultural heritage of a nation and a country. The language of a map is understandable and close to everyone.

On July 13, 1993 the Regional Institute for Protection of Cultural Monuments in Zagreb took a decision which granted the complete fund of the National and University Library the status of cultural monument. Collections of special material type, including Collection of Maps and Atlases, Collection of Old and Rare Books and Manuscript, Graphic Collection and Music Collection, which have special value.

Collection of Maps and Atlases of the National and University Library is a department where all kinds of maps, thematic maps, atlases and other cartographic materials are gathered, processed, kept and provided for use. It is the most comprehensive collection of cartographic materials in Croatia.

400 years of National and University Library in Zagreb

"The National and University Library in Zagreb is a public institution of national importance which carries out library and information activities of the national library of the Republic of Croatia and the centre library of the University of Zagreb." (URL3)

The history of the Library reaches far into the very beginning of the 17th century, when 400 years ago, high school of Jesuit order members at Zagreb's Gradec in 1607. A course soon followed, in 1611. First book inventory register data date back to before 1645. The Jesuit course library had a special hall, librarians and rules concerning borrowing and safekeeping books. In 1669, Emperor Leopold I's charter granted academic degree to the high school with philosophic studies and the name of *Academia Zagrabiensis*.

At first, the academy library was situated in the building of the abandoned Dominican monastery at today's Katarina Square in Zagreb. In 1776, the Library became a part of the Royal Academy of Zagreb (*Regia Academia Zagrabiensis*) as a high school for law, philosophy and theology. In 1777, clergyman Adam Baltazar Krčelić left the academy library in his will a large number of valuable books and specifically ordered the books be available to wider public.

In the 19th century, the academy library gained national importance: mandatory copy material gathering was put into effect due to legal regulations (1816

and 1837). In 1837, Antun Kukuljević gave it a Latin name – *Nationalis Academica Bibliotheca* – by which he emphasized the duality of its functions (as an educational and national library), which the Library has developed and stressed in its name since then. In 1816, the Library earned the right to complimentary copies of publications from the University of Pest printing office, and in 1837 from whole Croatia and Slavonia.

When the Franz Joseph I University was established in 1874, the Academy Library changed its name to University Library, which augmented its importance and role as an integral part of the University in high school education.

In 1913, the University Library moved from rooms of today's Administration Building with about 110 000 issues to the newly built secession building at the Marulić Square. The Library stayed at that location until the new building was built in 1995; the construction process started in 1988. The opening ceremony of the new building of the Library was held on May 2, 1995 within the celebration of the fifth Statehood Day of the Republic of Croatia.

Zbirka zemljopisnih karata i atlasa Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

Uvod

Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK) višestoljetna je čuvarica hrvatskoga kulturnog pisanog blaga. Kroz publikacije koje čuva, svjedoči o njegovu kulturnom identitetu i povijesnom kontinuitetu. Također stoljećima prikuplja i čuva najznačajnija svjetska djela koja su obilježila i oblikovala europsku i svjetsku kulturnu baštinu.

Kulturna baština nezaobilazna je u procesu razvoja ljudskog znanja. Karta kao pisani dokument, kao dio pisane kulturne baštine, također je nezaobilazni element u predstavljanju i očuvanju kulturne baštine jednog naroda i države. Jezik zemljopisne karte razumljiv je i blizak svima.

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu donio je 13. srpnja 1993. odluku kojom cjelokupni fond NSK ima svojstvo spomenika kulture. U sklopu tog fonda posebnu vrijednost čine zbirke posebne vrste građe, među kojima se uz Zbirku zemljopisnih karata i atlasa, nalaze Zbirka starih i rijetkih knjiga i rukopisa, Grafička zbirka i Glazbena zbirka.

Zbirka zemljopisnih karata i atlasa NSK odjel je u kojem se prikupljaju, obrađuju, čuvaju i daju na korištenje sve vrste zemljopisnih karata, tematskih karata, atlasa i ostale kartografske građe. Najveća je zbirka kartografske građe u Hrvatskoj.

400 godina Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

"Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu javna je ustanova od nacionalnog značenja koja obavlja knjižničnu i informacijsku djelatnost nacionalne knjižnice Republike Hrvatske i središnje knjižnice Sveučilišta u Zagrebu." (URL3).

Povijest NSK seže daleko u sam početak 17. stoljeća, kada je 1607. godine, prije 400 godina, osnovana gimnazija

prispadnika isusovačkog reda na zagrebačkom Gradecu, a nedugo nakon toga, 1611. godine, i kolegij. Od tada datiraju i podaci o inventarizaciji prvih knjiga, a već prije 1645. Knjižnica isusovačkoga kolegija imala je posebnu dvoranu, knjižničara i pravila o čuvanju i posuđivanju knjiga. God. 1669. poveljom cara Leopolda I. gimnazija sa studijem filozofije postiže akademski stupanj i dobiva naziv *Academia Zagrabiensis*.

U početku je knjižnica akademije bila smještena u zgradi napuštenoga dominikanskog samostana na današnjem Katarininu trgu u Zagrebu. God. 1776. Knjižnica prelazi u sastav Kraljevske zagrebačke akademije znanosti (*Regia Academia Zagrabiensis*) kao visoke škole za pravo, filozofiju i teologiju. Godine 1777. kanonik Adam Baltazar Krčelić oporučno ostavlja Akademijinoj knjižnici veliki broj vrijednih knjiga te izričito nalaže da knjige budu dostupne široj javnosti.

U 19. stoljeću Akademijina knjižnica dobiva svoje nacionalno značenje, naime počelo se s prikupljanjem građe zakonskim odredbama o obveznom primjerku (1816. i 1837.). Antun Kukuljević joj 1837. daje latinsko ime – *Nationalis Academica Bibliotheca* – kojim ističe dvojnost njezinih

funkcija (kao obrazovne i nacionalne knjižnice) koje do danas razvija i ističe u svom nazivu. Godine 1816. stječe pravo besplatnog primjerka tiskovina iz tiskare Sveučilišta u Pešti, a od 1837. i iz cijele Hrvatske i Slavonije.

Osnutkom Sveučilišta Franje Josipa I. 1874. godine Akademijina knjižnica mijenja naziv u Sveučilišna knjižnica i time joj se povećava važnost i uloga, kao sastavnom dijelu Sveučilišta, u visokoškolskoj nastavi.

Godine 1913. iz prostorija zgrade današnjeg Rektorata Sveučilišna knjižnica s oko 110 000 svezaka seli u tada novoizgrađenu secesijsku zgradu na Maruličevu trgu. Na toj lokaciji Knjižnica ostaje do useljenja u novu zgradu, izgradnja koje je trajala od 1988. Nova zgrada Knjižnice svečano je otvorena 28. svibnja 1995. u okviru proslave pete obljetnice Dana državnosti Republike Hrvatske.

Zgradu su projektirali arhitekti M. Hrčić, Z. Krznarić, D. Mance i V. Neidhardt. U novoj zgradi Knjižnice nalaze se čitaonice s građom u otvorenom pristupu, sukladno svjetskim trendovima gradnje zgrada knjižnica, čega u staroj zgradi tradicionalnog tipa nije bilo. Uz funkciju

The building was designed by architects M. Hrzić, Z. Krznarić, D. Mance and V. Neidhardt. The new building of the Library contains reading rooms with open-access materials, according to library building construction trends in the world, something which wasn't present in the old, traditional-type building. It has served the function of the central national library and scientific-research and developmental activities of Croatian librarianship.

When we discuss numerous functions of the Library, it is important not to leave out the following: *"The Library gathers, produces and organizes Croatian and national library material collection, including the electronic one, and coordinates the acquisition of foreign literature at national level and at the level of the University of Zagreb, produces catalogues and composite catalogues, carries out activities of the national bibliographic centre, produces current, retrospective and special databases. The Library is also in charge of material protection; it executes and stimulates protection and conservation measures. It carries out information, educational, publishing, exhibition and promotional activities."* (URL3)

Patačić family, Velimir Gaj, Mihovil Sabljar, Radovan Ž. Franjetić and many institutions.

Since that time, the number of material items in the cartographic collection has been increased significantly: today it amounts to more than 33 000 map sheets of all kinds and categories, as well as almost 1000 atlases of all categories.

All kinds of maps, general maps, thematic maps, topographic maps of all scales, plans and charts, old maps, manuscript maps, astronomical maps and all kinds of atlases (general, historical, various thematic, etc.) are represented within the Collection. The fund was constructed systematically and all geographical areas were supplemented evenly. More than 70% of the cartographic fund of our Collection concerns the area of middle, south and southeast Europe. Half of it is maps of Croatian area and neighbouring countries. The Collection also contains an auxiliary library with reference papers from cartography and special librarianship.

Cartographic collection is supplied by four basic means: mandatory copy, pur-

dle of the 16th century to the middle of the 19th century, and especially valuable manuscript maps

- Cartographic material produced in the middle of the 19th century to the present-day material

Within its abundant fund, the library keeps especially valuable materials, quantitatively: about 1000 sheets of old maps of the 16th, 17th and 18th century, about 500 sheets of manuscript maps and about a hundred old and very valuable atlases.

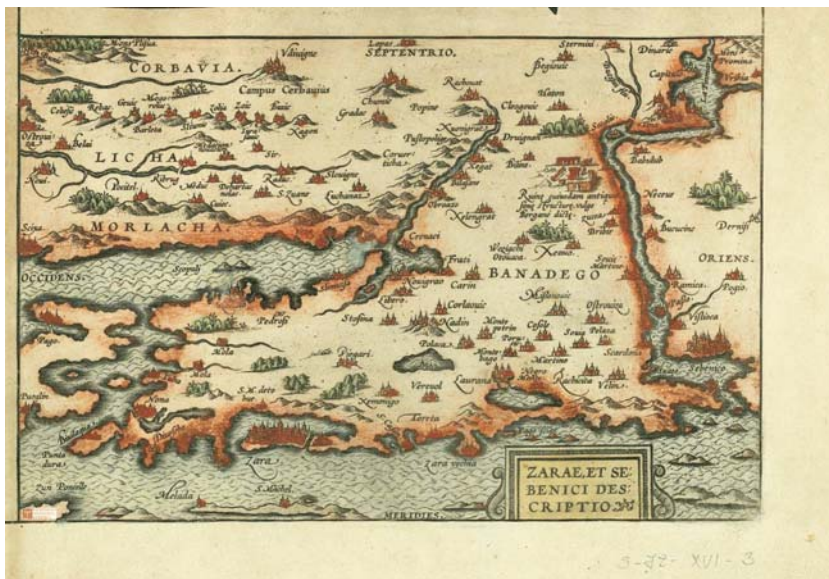
Within this especially valuable collection of old maps and atlases of the 16th, 17th and 18th century, there are wood-engraved and copper-engraved maps. Almost each of those valuable maps represents an extraordinary artistic and scientific work of best publishing houses and printing offices from that period. Most of the old maps and the most valuable copies we keep at the Collection represent the area of Croatia (Stipčević 2007).

During the history, a map has imaged its period, way of understanding and experiencing the world. As a medium for information storage and transfer, a map also had very emphasized aesthetic characteristics. Therefore, we can also treat it as a work of art. All of this added to its quality and contributed to its overall appearance.

In a graphic way, the first map appeared after writing was invented, as a result of practical needs of people who used maps. Graphic duration of those spatial representations has its meaning in today's society, although oftentimes not kept in their original form. Attention to many maps was drawn due to their historical, geographical, cultural and graphic value. Almost each of those valuable maps represents an extraordinary work of best printing offices in that period. By taking care of them, we are saving a valuable part of cultural heritage for future generations.

It is known that all kinds of publications kept at libraries, including maps as library materials, have to be gathered systematically, processed, stored, made available for use and conduct systematic protection of materials in order to keep it safe from physical destruction. Shape and size features and data particularity requires employees working at collections of cartographic material not only to know the librarian profession well, but also to have professional geographic education. Approach to processing, storing and protecting collections of especially valuable materials requires a serious and studious approach.

96

Collection of Maps and Atlases

Although cartographic material had already been gathered systematically in the Library, the Collection of Maps and Atlases (Collection in further text) was officially established in 1945, as a separate department. Cartographic material for the newly-established collection was gathered from funds of the Library, by extracting maps kept in its warehouses, and by obtaining gifts and heritages of renowned individuals, such as Baltazar Krčelić, the

purchase, gift and exchange. Annual intake of material into the Collection amount to several hundred map and atlas sheets, depending on cartographic production in Croatia, funds available to purchase cartographic material, and the good will of individuals and institutions to donate certain copies of cartographic material to the National and University Library.

The fund of the cartographic collection can be divided into two basic groups:

- Older cartographic material, which includes maps and atlases produced during the period between the mid-

središnje nacionalne knjižnice ondje se obavlja i znanstvenoistraživačka te razvojna djelatnost hrvatskoga knjižničarstva.

Kada je riječ o mnogobrojnim funkcijama Knjižnice, važno je ne izostaviti sljedeće: "Knjižnica prikuplja, izgrađuje i organizira hrvatsku i nacionalnu zbirku knjižnične građe, uključujući i elektroničku, te usklađuje nabavu inozemne znanstvene literature na nacionalnoj razini i na razini Sveučilišta u Zagrebu, izrađuje kataloge i skupne kataloge, obavlja djelatnost nacionalnog bibliografskog središta, izrađuje tekuće, retrospektivne i specijalne baze podataka. Knjižnica je zadužena i za zaštitu građe, provodi i potiče preventivne mjere zaštite i konzervacije. Obavlja informacijsku, obrazovnu, izdavačku, izložbenu i promotivnu djelatnost." (URL3)

Zbirka zemljopisnih karata i atlasa

Iako je i do tada sustavno prikupljana kartografska građa u Knjižnici, Zbirka zemljopisnih karata i atlasa (u nastavku teksta Zbirka) službeno je osnovana 1945. godine, kao zaseban odjel. Kartografska građa za novoosnovanu zbirku je prikupljena iz fondova Knjižnice, izlučivanjem karata pohranjenih u spremištima same Knjižnice, te prikupljanjem darova i ostavština znamenitih pojedinaca, kao što su primjerice Baltazar Krčelić, obitelj Patačić, Velimir Gaj, Mihovil Sabljar, Radovan Ž. Franjetić, te mnogih institucija.

Od toga doba broj primjeraka građe u kartografskoj zbirci znatno je povećan, danas on iznosi više od 33 000 listova karata svih vrsta i kategorija, te gotovo 1000 atlasa također svih kategorija.

U Zbirci su zastupljene sve vrste geografskih karata, pregledne karte, tematske karte, topografske karte svih mjerila, planovi i pomorske karte, stare zemljopisne karte, rukopisne i astronomske karte te sve vrste atlasa (opći, povijesni, različiti tematski itd.). Fond je sustavno izgrađivan i podjednako popunjavan po svim zemljopisnim područjima. Više od 70% kartografskog fonda naše zbirke odnosi se na područje srednje, južne i jugoistočne Europe. Polovica od toga su karte prostora Hrvatske i susjednih zemalja. Zbirka sadrži i priručnu knjižnicu s referentnim djelima iz područja kartografije i specijalnoga knjižničarstva.

Kartografska građa dobavlja se na četiri osnovna načina: obvezni primjerak, kupnja, dar i zamjena. Godišnji priljev građe u Zbirku nekoliko je stotina listova karata i atlasa, ovisno o kartografskoj

produkciji u Hrvatskoj, o materijalnim sredstvima kojima raspolažemo kako bismo ostvarili kupnju kartografske građe, te o dobroj volji pojedinaca i institucija da daruju Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici pojedine primjerke kartografske građe.

Fond kartografske zbirke može se podijeliti u dvije osnovne skupine:

- Starija kartografska građa, u koju ubrajamo karte i atlase nastale od sredine 16. stoljeća do sredine 19. stoljeća, te osobito vrijedne rukopisne karte
- Kartografska građa nastala od sredine 19. stoljeća do danas.

Zbirka u sklopu svog bogatog fonda čuva osobito vrijednu građu koju čini oko 1000 listova starih geografskih karata 16., 17. i 18. st., oko 500 listova rukopisnih karata i stotinjak starih i vrlo vrijednih atlasa.

Unutar te osobito vrijedne zbirke starih karata i atlasa 16., 17. i 18. stoljeća, nalaze se karte načinjene tehnikama drvoreza i bakroreza. Gotovo svaka od tih vrijednih karata predstavlja iznimno umjetničko i znanstveno djelo najboljih

Sve to davalo joj je dodatnu kvalitetu i pridonosilo njezinu cjelokupnom izgledu.

Geografska je karta u grafičkom smislu nastala nakon pojave pisma, kao rezultat praktičnih potreba ljudi koji su se njome služili. Grafičko trajanje tih predodžbi prostora, iako vrlo često nije sačuvano u izvornom obliku, nosi svoje značenje u današnjem društvu. Mnoge su geografske karte zavrijedile pozornost kako s povijesnoga, geografskog i kulturnoga gledišta, tako i s grafičkoga. Gotovo svaka od tih vrijednih karata predstavlja iznimno djelo najboljih tiskarskih kuća u tom razdoblju. Vodeći brigu o njima, čuvamo vrijedan dio kulturne baštine za buduće naraštaje.

Poznato je da se sve vrste publikacija koje se čuvaju u knjižnicama, pa tako i geografske karte kao knjižnični materijal, moraju sustavno skupljati, obrađivati, čuvati i davati na korištenje, te se mora provoditi sustavna zaštita građe kako bi se ona sačuvala od fizičkog uništenja. Posebnost oblika i veličine te svojstvenost podataka zahtijeva od djelatnika koji rade u zbirkama kartografske građe vrlo dobro poznavanje knjižničarske struke, ali i

97

izdavačkih kuća i tiskara u tom razdoblju. Najveći broj starih karata i najvrjedniji primjerci koje čuvamo u Zbirci prikazuju prostor Hrvatske (Stipčević 2007).

Tijekom povijesti geografska je karta zorno odražavala svoje razdoblje, način shvaćanja i doživljavanja svijeta. Kao medij za pohranu i prijenos informacija, u svom povijesnom razvoju karta je imala i vrlo naglašena estetska obilježja, pa ju možemo tretirati i kao umjetničko djelo.

stručnu geografsku naobrazbu. Obrada, čuvanje i zaštita kolekcija osobito vrijedne građe zahtijeva ozbiljan i studiozan pristup.

U svakoj knjižnici u svijetu posebna se pozornost posvećuje starim rukopisima i starim tiskanim knjigama jer su one jedinstvena kulturna vrijednost svakog naroda. Analogno tomu, u svakoj se kartografskoj zbirci u svijetu, bez obzira nalazi li se ona u sklopu knjižnice, muzeja,

Every library in the world pays special attention to old manuscripts and old printed books. The rationale is that they represent unique cultural value of each nation. Analogously, every cartographic collection whether it is within a library, museums, archive or is an independent collection, pays special attention to old and manuscript maps and atlases.

Since most of Collection's old maps represent areas of Croatia and neighbouring countries, its fund's inventory was made accordingly. The maps are divided into three large groups, chronologically by centuries. In this type of fund, it is very important to know the period in which a map was produced, alongside the area it represents. A thematic division is not necessary here, since theme specialisation began at the end of the 18th century. According to it, maps are divided into postal, military, church, etc.

Maps produced in the period of renaissance cartography of the 16th century form the smallest, but very valuable group of maps at the Collection. Maps of Dal-

Abraham Ortelius. The most valuable titles we own in the collection representing the area of Croatia are: *Pietro Coppo: Tabula Histriae, 1575; Augustin Hirsvogel: Schlavoniae, Croatiae..., 1573; Abraham Ortelius: Pannoniae et Illyrici..., 1590; Sebastian Münster: Sclavonia..., ca 1550 etc.*

Maps of the 17th century represent a link between the old and the new way of producing cartographic publications. The most important authors of this period are Gerard Mercator, Giacomo Cantelli da Vignola, Matthaeus Merian and Vincenzo Maria Coronelli. In the 17th century, methods of cartographic space representation became more advanced, which led to production increase, but also an increase in space representation quality and accuracy. The most important titles: *Gerard Mercator: Sclavonia, Croatia, Bosnia..., 1627; Giacomo Cantelli da Vignola: La Croatia e Contea di Zara, 1690; Martin Stier: Königreichs Ungar, 1684; Sanson d'Abbeville: Coste de Dalmacie..., 1664 etc.*

most famous authors: Franz Johann Joseph von Reilly, Lodovico Furlanetto and Pietro Santini. The most valuable titles: *Vincenzo M. Coronelli: Le Royaume de Dalmazie..., ca 1700; Ivan D. Florijančić: Ducatus Carnioliae..., 1744; Johann C. Mueller: Regni Hungariae..., 1709; Pietro Santini: Nouvelle carte de la..., 1780; Lodovico Furlanetto: Nuova carta topografica..., 1787 etc.*

A collection of manuscript maps and old atlases is also of great importance. From the fund of manuscript maps, one has to excerpt the valuable collection of hand-made and coloured plans of Osijek and Osijek's Tvrđa, maps of the Military Border area (Vojna krajina), and maps of Croatia from the period of Joseph II survey (second half of the 18th century).

The plentiful fund of old atlases produced in 16th, 17th and 18th century is also a very precious part of the Collection. During the period between the end of the 16th century to the end of the 17th century, cartography flourished, and atlas production was at its greatest ascent. The greatest cartographic pieces by G. Mercator, A. Ortelius, W. J. Blaeu, J. Jansson, etc. were produced during this time. In 16th and 17th century in the Netherlands, most famous cartographers of the epoch developed their drawing skills and art of copper-engraving to the greatest level. The greatest name of atlas cartography was Abraham Ortelius, and the peak of his work is the renowned first atlas *Theatrum orbis terrarum*, a copy of which we possess at the Collection.

As the 17th century and the golden age of Dutch cartography come to end, French, Italian and German cartography take the leading place. The most famous names include Sanson d'Abbeville, Guillaume De l'Isle, Vincenzo M. Coronelli, etc. Croatian areas are cartographically represented on sheets of oldest atlases. The most famous works: *Benedetto Bordone: Isolario, 1547; Tommaso Porcacchi: L'isole piu famose del Mondo, 1590; Claudius Ptolemaeus: Geographiae, 1562 and 1616; Abraham Ortelius: Theatrum orbis terrarum, 1595 and 1603; Vincenzo M. Coronelli: Isolario del Atlante Veneto, 1696; Andreas Cellarius: Harmonia macrocosmica, 1708; C. F. Beautemps-Beaupre: Reconnaissance hydrographique des ports..., 1806 etc.*

Production of the map and atlas inventory is carried out according to a division of material on a territorial principle. All maps in the collection are divided into 13 main groups, following the regional principle:

98

matia by Italian and several Croatian authors which worked in Italy are of special mention. Most of them were produced and published in Venice. Maps of the continental part of Croatia as a part of Austrian-Hungarian countries are from workshops of Austrian and German publishers. Much valuable cartographic work in the 16th century was done in the Netherlands, where maps were printed in form of individual sheets in atlases. The most famous authors include Pietro Coppo, Natale Bonifacio, Augustin Hirsvogel and

The largest number of old maps of the Cartographic Collection is from the 18th century. There are also plans of town forts and panorama drawings from the same century. This was the period when thematic cartography started to develop, and first post, cadastral, military and other thematic maps appeared. Concerning content, maps of the 18th century are much more advanced than earlier cartographic pieces. The printing technique was still copper-engraving, but with more decorations and artistic details in that period. The

arhiva ili je samostalna zbirka, posebno pazi na stare i rukopisne karte i atlase.

Budući da Zbirka posjeduje najveći broj starih karata koje prikazuju prostore Hrvatske i susjednih zemalja, u skladu s time je fond i inventariziran. Karte su podijeljene u tri velike skupine, kronološki po stoljećima. Uz prostor koji karta prikazuje u takvoj vrsti fonda vrlo je bitno razdoblje kojem ona pripada. Tematska podjela ovdje nije potrebna, budući da tek krajem 18. st. počinje specijalizacija po tematici. Karte se počinju dijeliti na poštanske, vojne, crkvene i dr.

Karte nastale u razdoblju renesansne kartografije u 16. stoljeću čine najmanju, ali vrlo vrijednu skupinu starih karata koje se nalaze u Zbirci. Posebno se ističu karte Dalmacije talijanskih i nekolicine hrvatskih autora koji su djelovali u Italiji. Mjestom izrade i izdavanja većina je karata te skupine vezana uz Veneciju. Karte kontinentalnog dijela Hrvatske, kao dijela ugarsko-hrvatskih zemalja, dolaze iz radionice austrijskih i njemačkih izdavača. Za drugu polovicu 16. stoljeća nezaobilazni se kartografski rad obavljao u Nizozemskoj, gdje su karte tiskane u obliku pojedinačnih listova u atlasima. Kao najznamenitiji autori izdvajaju se Pietro Coppo, Natale Bonifacio, Augustin Hirsvogel i Abraham Ortelius. Najvrjedniji su naslovi koje Zbirka posjeduje, a prikazuju prostor Hrvatske: *Pietro Coppo: Tabula Histriae*, 1575.; *Augustin Hirsvogel: Schlavoniae, Croatiae...*, 1573.; *Abraham Ortelius: Pannoniae et Illyrici...*, 1590.; *Sebastian Münster: Sclavonia...*, ca 1550., itd.

Karte 17. stoljeća poveznica su između starijeg i novijeg načina izrade kartografskih publikacija. Najznačajniji su autori tog razdoblja: Gerard Mercator, Giacomo Cantelli da Vignola, Matthaeus Merian i Vincenzo Maria Coronelli. Metode kartografskog prikazivanja prostora u 17. st. stoljeću postale naprednije pa se povećala proizvodnja karata ali i kvaliteta i točnost prikaza prostora. Najznačajniji su naslovi: *Gerard Mercator: Sclavonia, Croatia, Bosnia...*, 1627.; *Giacomo Cantelli da Vignola: La Croatia e Contea di Zara*, 1690.; *Martin Stier: Königreichs Ungar*, 1684.; *Sanson d'Abbeville: Coste de Dalmacie...*, 1664., itd.

Karte 18. stoljeća čine najbrojniju skupinu starih karata u kartografskoj Zbirci. Uz karte se pojavljuju i planovi gradskih utvrda i panoramski crteži. U to doba počinje razvoj tematske kartografije, nastaju poštanske, katastarske, vojne i druge tematske karte. U sadržajnom pogledu karte 18. stoljeća daleko su naprednije od ranijih kartografskih uradaka. Tiskarska je tehnika još uvijek bakrotisak, ali u tom se razdoblju kartografskom prikazu dodaje

više ukrasa i umjetničkih detalja. Najpoznatiji su autori: Franz Johann Joseph von Reilly, Lodovico Furlanetto i Pietro Santini. Najvrjedniji su naslovi: *Vincenzo M. Coronelli: Le Royaume de Dalmazie...*, ca 1700.; *Ivan D. Florijančić: Ducatus Carnioliae...*, 1744.; *Johann C. Mueller: Regni Hungariae...*, 1709.; *Pietro Santini: Nouvelle carte de la...*, 1780.; *Lodovico Furlanetto: Nuova carta topografica...*, 1787. itd.

Veliku važnost ima zbirka rukopisnih karata i starih atlasa. Iz fonda rukopisnih karata treba istaknuti vrijednu kolekciju rukom izrađenih i koloriranih planova Osijeka i osječke Tvrđe, karte područja Vojne krajine te karte Hrvatske iz razdoblja jozeffinske izmjere (druga polovica 18. stoljeća).

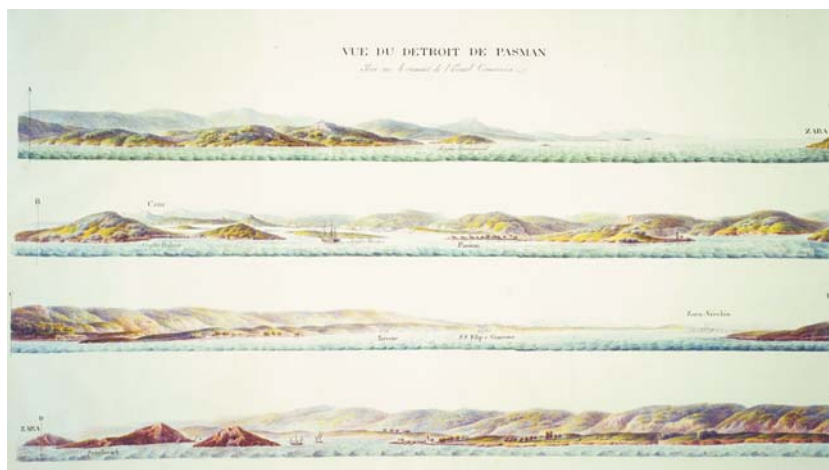
Bogat fond starih atlasa nastalih u 16., 17. i 18. stoljeću također je velika dragocjenost Zbirke. U razdoblju od kraja 16. st. do kraja 17. st. kartografija je doživjela veliki procvat, a izrada atlasa tada bilježi svoj najveći uspon. U to doba nastaju najveća kartografska djela G. Mercatora, A. Orteliusa, W. J. Blaeua, J. Janssona i dr.

Ptolemaeus: Geographiae, 1562. i 1616.; *Abraham Ortelius: Theatrum orbis terrarum*, 1595. i 1603.; *Vincenzo M. Coronelli: Isolario del Atlante Veneto*, 1696.; *Andreas Cellarius: Harmonia macrocosmica*, 1708.; *C. F. Beautemps-Beaupre: Reconnaissance hydrographique des ports...*, 1806., itd.

Inventarizacija karata i atlasa obavlja se prema podjeli građe na teritorijalnom načelu. Sve su karte u Zbirci podijeljene u 13 glavnih skupina, prema regionalnom načelu:

- I Svijet
- II Europa
- III Azija
- IV Afrika
- V Sjeverna i Srednja Amerika
- VI Južna Amerika
- VII Australija, Oceanija i Novi Zeland
- VIII Arktik i Antarktika
- IX pomorske karte
- X južnoslavenske države
- XI rukopisne karte
- S stare karte (16., 17. i 18. st)
- Z zidne karte

99

U Nizozemskoj u 16. i 17. stoljeću rade najpoznatiji kartografi epohe, koji su crtačko umijeće i umjetnost bakroreza razvili do najviše razine. Najveće ime atlasne kartografije bio je Abraham Ortelius, a vrhunac je njegova rada glasoviti prvi atlas *Theatrum orbis terrarum*, primjerak kojega posjedujemo u kartografskoj Zbirci.

Potkraj 17. stoljeća zlatno doba nizozemske kartografije bliži se kraju, a francuska, talijanska i njemačka kartografija zauzimaju vodeće mjesto. Najpoznatija su imena Sanson d'Abbeville, Guillaume De l'Isle, Vincenzo M. Coronelli i dr. Hrvatski su krajevi kartografski predočeni na stranicama najstarijih atlasa. Najmementnija su djela: *Benedetto Bordone: Isolario*, 1547.; *Tommaso Porcacchi: L'isole piu famose del Mondo*, 1590.; *Claudius*

Od toga, skupine od I do VIII odgovaraju velikim regionalnim cjelinama kao što su kontinenti, a skupine IX, X, XI, S i Z odgovaraju određenim sadržajnim cjelinama. Inventarizacija karata izrađuje se prema sadržaju po sljedećim skupinama:

- A – pregledne
- B – upravne, crkvene, povijesne, arheološke
- C – ekonomske
- D – geološke, pedološke
- E – klimatske, meteorološke, biogeografske
- F – prometne
- G – turističke, planinarske
- H – demografske, etnografske
- I – topografske
- J – planovi gradova, katastarske
- K – vojne, ratne, geopolitičke

- I The World
- II Europe
- III Asia
- IV Africa
- V North and Central America
- VI South America
- VII Australia, Oceania and New Zealand
- VIII Arctic and Antarctica
- IX Charts
- X South Slavic Countries
- XI Manuscript maps
- S old maps (16th, 17th and 18th century)
- Z wall maps

Groups from I to VIII correspond to large regional units such as continents, while groups IX, X, XI, S and Z correspond to particular content units. Production of the map inventory is carried out according to content with following groups:

- A – general
- B – administrative, church, historical, archaeological
- C – economical
- D – geological, pedological
- E – climatic, meteorologic, biogeographic
- F – traffic
- G – tourist, mountaineering
- H – demographic, ethnographic
- I – topographic
- J – city plans, cadastral
- K – military, war, geopolitical

Atlases are divided into several basic inventory groups:

- I – world atlases
- II – regional atlases
- III – national atlases
- IV – celestial atlases

Within each basic group, atlases are divided into following inventory groups:

- S – old atlases
- O – general atlases
- T – thematic atlases
- Š – school atlases
- K – complex atlases

At the beginning of 1996, the Collection was moved to the new building of the National and University Library. Rooms of the Collection are situated at the second floor of the Library building and they have area four times larger than that in the old secession building at the Marulić Square in Zagreb. There is a map and reference literature reading room and an area for the employees at the Collection, the Collection was enlarged with rooms of the large warehouse and a special warehouse for keeping the especially valuable cartographic material. The warehouse of cartographic material is a space to which special attention was paid and planning done before construction and moving-in. Proper setting and storing of the material are of great importance. When the warehouse area was increased, there was also an increase in the number of chest of drawers for the storage of maps and the appropriate length of shelves for atlas storage. The previous situation of over a hundred map sheets on a single drawer was replaced with a more proper solution of about 20 sheets per drawer.

Such a principle of material storage facilitated material management and protected it from mechanical damage in a primary way. Presence of special devices for microclimate (temperature and humidity) adjustment of warehouse space is also of great importance. Warehouses are also equipped with a system of anti-burglary and anti-fire protection, and special security of the old and rare materials storage space.

Moving to the new spaces significantly facilitated the work in all aspects of library activities, both within the National and University Library and in cooperation with related institutions (faculties, institutes, archives, museums, etc.).

With the development of information technology, users gained new possibilities of catalogue use via the Internet. An inventory of the complete cartographic fund of the Collection was done according to ISBD(CM) (International Standard Bibliographic Description of Cartographic Material) and is available by means of web catalogue of the National and University Library (URL1). An exception are materials including maps and atlases (16th, 17th and 18th century) and manuscript maps, which are in transition, and are currently browsed by means of digitalised catalogue on sheets (URL2), also via web pages of the Library. Material within mentioned catalogues was also processed according to ISBD(CM). Data from these catalogues are being entered gradually into the web catalogue of the Library.

Digitisation of the valuable fund of the cartographic collection began several years ago. Digitisation is going to enable access to a greater number of remote users to valuable originals via web pages of the Library, enable the presentation of Croatian cultural heritage over the Internet and at the same time keep them safe from material damage and destruction by storing a digitised copy on the newest device-readable media. The materials are partially presented via the TEL *The European Library* portal (URL4), which enables the users to browse ample funds of most European National Libraries.

In cartographic collections in the whole world and Croatia, the development of information technologies changes the approach to organising the work of a collection, its purpose and the way of using cartographic material and cartographic information.

Mira Miletić Order

Atlasi su podijeljeni u nekoliko osnovnih inventarnih skupina:

- I – svjetski atlasi
- II – regionalni atlasi
- III – nacionalni atlasi
- IV – atlasi neba

Unutar osnovnih skupina, atlasi su podijeljeni u sljedeće inventarne skupine:

- S – stari atlasi
- O – opći atlasi
- T – tematski atlasi
- Š – školski atlasi
- K – kompleksni atlasi

Zbirka je početkom 1996. preseljena u prostore nove zgrade NSK. Prostorije Zbirke nalaze se na drugom katu i zauzimaju četiri puta veći prostor od onoga u staroj secesijskoj zgradi na Marulićevu trgu u Zagrebu. Uz čitaonicu karata i priručne literature te prostore za djelatnike zbirke, Zbirka je proširena prostorijama velikog spremišta i posebnog spremišta za čuvanje kartografske građe osobite vrijednosti. Spremište kartografske građe je prostor koji je osobito pažljivo osmišljen i planiran prije gradnje i useljenja. Pravilan smještaj i čuvanje građe od velike su važnosti. Povećanjem prostora spremišta povećan je i broj ormara ladičara za čuvanje geografskih karata te dužnih metara polica za smještaj atlasa. Prije je više od stotinu listova karata bilo smješteno u jednoj ladici, a sada je dvadesetak listova po ladici. Takvim načinom čuvanja, olakšano je rukovanje građom koja je i na primaran način zaštićena od mehaničkog oštećenja. Veliku važnost imaju

posebni uređaji za reguliranje mikroklimе (temperatura i vlaga) prostora spremišta. Spremišta su također opremljena sustavom protuprovalne i protupožarne zaštite te posebnog osiguranja prostora spremišta rijetke i stare građe.

Preseljenjem je znatno olakšan rad u svim aspektima knjižnične djelatnosti, kako unutar NSK, tako i suradnjom sa srodnim institucijama (fakulteti, instituti, arhivi, muzeji itd.).

Razvojem informacijske tehnologije korisnici su dobili nove mogućnosti korištenja kataloga preko interneta. Cjelokupan kartografski fond zbirke katalogiziran je prema ISBD(CM)-u (Međunarodnom standardnom bibliografskom opisu kartografske građe) i dostupan je preko mrežnoga kataloga NSK (URL1). Iznimka je građa koju čine karte i atlasi (16., 17. i 18. stoljeća) te rukopisne karte, a koja je u prijelaznoj fazi, pretraživa preko digitaliziranih kataloga na listićima (URL2), također preko mrežnih stranica NSK. U sklopu spomenutih kataloga građa je obrađena također prema ISBD(CM)-u. Podaci iz tih kataloga postupno se unose u mrežni katalog NSK.

U posljednjih nekoliko godina otpočela je i digitalizacija vrijednog fonda kartografske zbirke. Digitalizacija će većem broju udaljenih korisnika omogućiti pristup vrijednim originalima preko mrežnih stranica NSK, omogućiti prezentaciju hrvatske kulturne baštine preko interneta i istodobno ju zaštititi od materijalnog oštećenja i uništenja čuvanjem digitalizirane kopije na najnovije strojno čitljive medije.

Građa je djelomice prezentirana preko portala TEL *The European Library* (URL4), preko kojega je objedinjena većina europskih nacionalnih knjižnica, koje omogućuju korisnicima pretraživanje svojih bogatih fondova.

Razvojem informacijskih tehnologija, u kartografskim zbirkama u cijelom svijetu i u Hrvatskoj, mijenja se pristup organizaciji rada zbirke, njihova svrha i način korištenja kartografske građe i kartografskih informacija (Stipčević, 2007).

References / Literatura

- Čanković, D. (1977): *Organizacija i uređenje zbirke geografskih karata u knjižnicama, NSB, Zagreb.*
- IFLA (1982): *ISBD(CM), Hrvatsko bibliotekarsko društvo, Zagreb.*
- IFLA (1999): *ISBD(CM), Proposals for a revision to include Electronic Resources, (Draft).*
- Miletić Drder, M. (2001): *Sustav zemljopisnih predmetnih odrednica za predmetno označivanje kartografske građe, magistarski rad, M. Miletić Drder, Zagreb.*
- Miletić Drder, M. (2002): *Promjene u upravljanju kartografskim zbirkama, u: Katić, T. (ur.): Vjesnik bibliotekara Hrvatske Zagreb, 45, 3-4; 58-64.*
- Stipčević, A. (ur., 2007): *Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 1607–2007, NSK, Zagreb.*
- URL 1: *Mrežni katalog NSK, <http://katalog.nsk.hr/> (30. 1. 2007.)*
- URL 2: *Digitalizirani katalozi Zbirke na listićima, <http://www.nsk.hr/DigitalLib1c.aspx?id=274> (30. 1. 2007.)*
- URL 3: *Djelatnost Nacionalne i sveučilišne knjižnice, <http://www.nsk.hr/Library.aspx?id=16> (30. 1. 2007.)*
- URL 4: *The European Library, <http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/index.html> (30. 1. 2007.)*

